

OMUL, CRIMINOLOGIA, ȘTIINȚA

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

CHIȘINĂU, 2023

Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova,
Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Facultatea de Drept a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (România),
Asociația Independentă de Criminologie,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Universitatea Americană din Moldova,
Federația Sindicatelor din Moldova „Sindex”,
Agenția de Publicitate „Alvia Grup”,
Міжнародний Економіко-Гуманітарний Університет вимени академіка Степана Дем'янчука (Україна),
Одеський державний університет внутрішніх справ (Україна),
Ужгородський національний університет (Україна),
Видавничий Дім „Гельветика” (Україна)

SUB EGIDA
Academiei de Științe a Moldovei

OMUL, CRIMINOLOGIA, ȘTIINȚA

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
24 MĂRTIE 2023

CULEGEREA COMUNICĂRILOR
(volumul I)

CHIȘINĂU, 2023

Мал. 2

Отже, технології профайлінгу в сфері державної безпеки представляє собою універсальний метод оцінки особи, як об'єкта спостереження, на предмет її безпеки чи загрози, шляхом оцінювання поведінки особи на відповідність соціальним нормам і правилам, вимогам законів, професійним та особистісним стандартам. Застосування технології профайлінгу спеціалістами в сфері державного управління та безпеки, дозволяє швидко і неупереджено оцінити конкретну особу та її поведінку в певних ситуаціях поза контролем та зрозуміти, яким чином потрібно найбільш ефективно на неї впливати та отримувати необхідний результат.

Бібліографічні посилання:

1. Дідковська-Бідюк М.В. *Профайлінг як метод профілактики протиправних дій*. <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2813/1/2-9.pdf>.
2. Жерж Н. *Застосування методу психологокриміналістичного портрета злочинця при розслідуванні окремих видів злочинів*. В: Вісник Національної академії прокуратури України, №1 (39), 2015. с. 79-86.
3. Тихоненко О.О. *Механізми профайлінгу в сфері виявлення загроз в державній безпеці*. В: автореф. дис. ... канд. наук з державного управ, 25.00.05, Харків, 2021. 24 с.
4. Корольов В. *Застосування профайлінгу на державному кордоні*. В: Підприємство, господарство і право, №3, 2019. с. 327-330.
5. Руть Ю.В., Мартинова Т.О. *Психологія профайлінгу*. Навч. посіб., ДП Вид-дід „Персонал”, К., 2018. 236 с.
6. Ратінов А.Р. *Вибрані праці*. Сост. М.В. Кроз, Н.А. Ратінова; передмова О.Д. Сітковській, Київ, 2016. 212 с.

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ* МОМЕНТИ

МЕДИЦЬКИЙ Ігор,

др. наук, доцент, Юридичний інститут Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника, Україна,
ORCID ID: 0000-0002-6720-6658

Summary: Based on the generalization of court materials, the author analyzes the practice of sentencing for collaboration. The effectiveness of punishment is determined by the quality of the provision of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine and its legality, validity and fairness. As a legislative shortcoming, the author highlights the non-alternative nature of punishment in the form of deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities (part 1 of Article 111-1 of the Code), and also recognizes the widespread practice of exemption of persons who have committed collaborative acts from serving a sentence with probation (Article 75 of the Code) as questionable.

Key words: armed aggression, collaboration, punishment, imprisonment, deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities, sincere remorse.

Прогрес застосування ст. 111-1 Кримінального кодексу України (надалі по тексту – КК) на практиці пов'язаний зі звільненням Збройними силами тимчасово непідконтрольної Україні території, а також інтенсивною діяльністю органів кримінальної юстиції. Ефективність покарання за колабораційну діяльність визначають, головним чином, якість законодавчої конструкції норми та його законність, обґрунтованість і справедливість.

Використання судами інституту призначення покарання особам, засудженим за прояви колабораційної поведінки, відбувалося, здебільшого, у межах визначених ст. 111-1 КК санкцій: а) ч. 1 ст. 111-1 КК, 99 вироків (100 осіб): позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк 10 років – 74 вироків (74%); 11 років – 9 вироків (9%); 12 років – 9 вироків (9%); 13 років – 3 вироків (3%); 14 років – 1 вирок (1%) та 15 років – 3 вироків (3%); б) ч. 2 ст. 111-1 КК, 32 вироків: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років з конфіскацією – 7 вироків (21,9%) та без конфіскації майна – 25 вироків (78,1%); в) ч. 4 ст. 111-1 КК, 11 вироків (12 осіб): позбавлення волі на строк від 3 до 5 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 12 років з конфіскацією майна чи без – 8 вироків (72,7%); позбавлення волі на строк 1 рік без конфіскації – 1 вирок (9,1%); штраф у розмірі 580 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк 10 років – 2 вироків (18,1%); г) ч. 5 ст. 111-1 КК, 3 вироків: позбавлення волі на строк від 5 до 6 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк 10 років з конфіскацією майна – 2 вироків (66,7%); позбавлення волі на строк 3 роки з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк 10 років без конфіскації майна – 1 вирок (33,3%); д) ч. 6 ст. 111-1 КК, 2 вироків: позбавлення волі на строк 10 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років; е) ч. 7 ст. 111-

* Автором шляхом вільного доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) проведено аналіз 150 вироків, постановлених судами України упродовж квітня 2022 – січня 2023 року за ст. 111-1 КК України. (ч. 1 ст. 111-1 КК – 99 (65,1%); ч. 2 ст. 111-1 КК – 32 (21%); ч. 4 ст. 111-1 КК – 11 (7,2%); ч. 5 ст. 111-1 КК – 3 (1,9%); ч. 6 ст. 111-1 КК – 2 (1,3%); ч. 7 ст. 111-1 КК – 5 (3,2%), <https://reyestr.court.gov.ua/>.

1 KK, 4 вироки (5 злочинів): позбавлення волі на строк від 12 роки 6 місяців до 15 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк 15 років – 2 вироки; позбавлення волі на строк 12 років – 2 вироки.

Недоліки конструювання санкцій у ст. 111-1 KK. Санкція ч. 1 ст. 111-1 KK передбачає альтернативне покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. При цьому, як слушно зазначає Р. О. Мовчан, ігнорується той факт, що відповідне кримінальне правопорушення найчастіше вчиняється особою, яка не обіймає жодної посади і не займається жодною діяльністю, і тому фактично не здатна понести реального покарання [1, с. 21]. Питома вага засуджених за ч. 1 ст. 111-1 KK осіб, які не залучені до трудової діяльності чи перебували на пенсії, за нашим дослідженням, складає 60,5%. На думку В.В. Шаблістого, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на певний строк як основне або додаткове покарання варто призначати виключно спеціальним суб'єктам кримінальних правопорушень. Особи, які вчинили та вчиняють ці кримінальні проступки точно не використовують спеціальні права чи у зв'язку із певною діяльністю (майже усі засуджені вели асоціальний спосіб життя, не навчалися та не працювали) [2, с. 61]. Суперечливість такої позиції законодавця визнають й інші дослідники (О.П. Рябчинська, З.А. Загинеї-Заболотенко, О.В. Євдокімова). Призначаючи покарання за ч. 1 ст. 111-1 KK, судді діють, так би мовити, „на перспективу”. До прикладу, „...на момент вчинення кримінального проступку ОСОБА_3 не працював. Тобто вчинення ОСОБА_3 колабораційної діяльності не було пов'язане з його посадою чи зайняттям певною діяльністю. Однак, на думку суду, особи, які публічно закликають до підтримки рішень та дій держави-агресора мають бути позбавлені можливості брати участь у будь-яких формах державного управління та місцевого самоврядування” [3]; „за віком є особою, яка може претендувати на зайняття посад в органах державної влади та місцевого самоврядування, відтак призначення обвинуваченій ОСОБА_3 саме такого покарання буде необхідним й достатнім для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень” [4]. У таких випадках основна мета покарання (кара) не досягається, а запобіжний ефект покарання значним чином нівелюється. У той час як дослідження Р.Ш. Бабанли сучасних праць, присвячених питанням призначення покарання в інших державах із розвинутою пеналогічною теорією, дозволило визнати достатньо обґрунтованою критику розгляду покарання як засобу виправлення та попередження нових злочинів [5, с. 194]. Проблемним рішенням законодавця О.П. Рябчинська вважає включення до санкції ч. 3 ст. 111-1 KK такого виду покарання як виправні роботи. Призначення цього виду покарання освітянам (педагогам), які пропагували чи виправдовували збройну агресію, пропагували антиукраїнську ідеологію у середовищі підростаючого покоління є як мінімум недоцільним. Цей вид покарання також неможливо призначити й тим особам, які залучаються окупантами до освітнього процесу, але не мають ані педагогічної освіти, ані відповідного досвіду [6, с. 72].

Практика призначення покарання. З огляду на загальні засади призначення покарання суди при винесенні вироків враховували характеристики особи винного: наявність/ відсутність судимості (98 вироків); наявність/ відсутність роботи чи перебування на пенсії (49); міцні соціальні зв'язки (1); характеристику за місцем проживання (39); не притягнення у минулому до адміністративної відповідальності та відсутність скарг до поліції (4); наявність на утриманні дітей/інших родичів (10); наявність/ відсутність шлюбу (22); відсутність перебування на диспансерному (профілактичному) обліку у лікарів психіатра та нарколога (84); стан здоров'я (2); наявність постійного місця проживання (реєстрації) (20); наявність групи інвалідності (4).

Кримінально-правове значення обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, мали (з можливістю поєднання декількох у одному вирокі): щире каяття – 131 (86,1%); активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення – 73 (48%); визнання вини – 21 (13,8%); з'явлення із зізнанням – 2 (1,31%); з використанням умов воєнного стану – 10 (6,7%); вчинення кримінального

правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння – 3 (2%). На підставі ч. 2 суди визнавали такими, що пом'якшують покарання й інші обставини, не передбачені ч. 1 ст. 66 КК, як класичні (пенсійний вік, вчинення кримінального правопорушення вперше; наявність постійного місця проживання, наявність на утриманні дітей), так і зумовлені самими характером колабораційної діяльності – „особливість займаної в окупаційній адміністрації держави агресора посади, яка полягала тільки у наданні гуманітарної допомоги”. Звертає на себе увагу нечіткість формулювань у описовій частині судових рішень: у 101 вироків (67,3%) судом не встановлено/ виявлено обставин, які обтяжують покарання (що презюмує можливість неповного з'ясування фактичних обставин справи), тоді як у 21 вирокі (14%) правосуддя є більш категоричним – обставини, які обтяжують покарання, відсутні. У ряді випадків про наявність таких обставин у обвинувальному акті не вказується самою стороною обвинувачення, що позбавляє суд можливості (ст. 337 Кримінального процесуального кодексу України) додатково встановлювати та враховувати обставини, які обтяжують покарання, оскільки це погіршить становище обвинуваченого.

При призначенні покарання за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 111-1 КК, суди у 21,9% випадків обирали додаткове покарання у вигляді конфіскації майна. Тоді як призначення конфіскації майна за вчинення колабораційної діяльності як проступку (ч. 2 ст. 111-1 КК) суперечить приписам ч. 2 ст. 59 КК [6, с. 73].

У контексті відповідальності за ч.4 ст. 111-1 КК суди у 72,7% вироків визнали за можливе звільнити особу від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК, у трьох випадках було призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК). Аналізуючи закономірності реалізації правового механізму звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, Р.Ш. Бабанли формулює справедливий висновок, що цей механізм не завжди використовують згідно його мети. Враховуючи істотний вплив застосування цього механізму на реалізацію інституту призначення покарання, необґрунтованість у його використанні породжує дисбаланс та продукує необґрунтованість самого процесу призначення покарання [5, с. 425]. Вважаємо, що означена вище інтенсивність застосування ст. 75 КК є сумнівною, з огляду на характер вчинюваних кримінальних правопорушень, які переважно відбуваються з використанням умов воєнного стану. Принаймні на недопущення такої практики уже більш жорстко орієнтує сучасна редакція ст. 75 КК (набула чинності 27.01.2023 р.).

У 84,2% постановлених вироків (щодо 130 осіб) суди у якості обставин, які пом'якшують покарання, визнали шире каяття засуджених. Проте є підстави вважати, що обґрунтування указаних обставин носило радше формальний, „механістичний” характер. Адже на момент вчинення абсолютної більшості аналізованих кримінальних правопорушень уже тривало широкомасштабне російське вторгнення в Україну, у ході якого правоохоронними органами, громадськими, міжнародними організаціями зафіксовані та висвітлені у ЗМІ численні воєнні злочини, вчинені російськими окупантами, зокрема, вбивства та катування мирних мешканців, зґвалтування, мародерства, руйнування житлової та соціальної інфраструктури тощо. За таких обставин, виходячи з принципу справедливості, суди зобов'язані були більш вибірково підходити до питань призначення покарання, за потреби – обираючи його у розмірах, наближених до максимальної межі.

Виникає питання, чи такий „ліберальний” підхід суди демонструють лише стосовно колаборантів, чи зазначене є складовою небезпечної тенденції покарання за масив злочинів проти основ національної безпеки України загалом? Схожу паралель демонструє кримінологічний аналіз В.С. Батиргареевою виправдовування, визнання правомірною або заперечення збройної агресії РФ та глорифікації її учасників. Щодо майже дев'яти із десяти осіб (87,5%) застосовується звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням. Поблажливе ставлення до винних осіб пояснюється, як правило, їх щирим каяттям у вчиненому та сприянням правоохоронним органам під час розслідування ними правопорушення. Дослідниця обґрунтовано припускає, що подібна постк-

